

CRIME
TIME

Seppo Konttinen

FYRKMAN

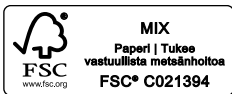
Peter Fryckmanin värikäs elämä

Seppo Konttinen

Fyrkman

Peter Fryckmanin värikäs elämä

DOCENDO

© 2023 Seppo Konttinen
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Kannen ulkoasu Matti Vartiala
Taitto Noora Ohvo
ISBN: 978-952-382-667-0
Painettu EU:ssa

SISÄLLYSLUETTELO

Aluksi	7
1. Luku pienenä ja vähän isompana	11
Lastuna laineilla	13
Ikiliikkuja	19
Juuson valtakunnasta Viipuriin	22
2. Luku opintieltä yrittäjäksi	29
Seurakuntakerhosta yhteiskouluun	31
Kosmetiikkaa ja kaljaa	35
Konkurssiyrittäjän virityksiä	39
Reiskan kanssa kalassa	44
Jälkinäytös Pasilan mattokerroksessa	48
3. Luku Six Oy – kaikilla mausteilla	53
Kansakunta sekosi	55
Presidentti ja rötösherrat	58
4. Luku Kouri-kauppojen salaiset paperit	63
Vallan adjutantti Matti Korhonen	65
Rahaa riitti kaikille	68
Nurkanvaltauksen alkusoitto	75
Osakepeli paljastuu	79
Bulvaanien kuningas Peter Fryckman	84
Kouri pelipaikalle	87
Pankkitarkastajat heräävät	91
Tekemätön tilinpäätös	95
Miljoonat kateissa	102
Kaveria ei jätetä	106
Tropiikin yössä	109
Kantelut roskiin	111
Naiset ja ne naiset	116
5. Luku salaiset sopimukset	121
Piilotettu pankkituki	123
Leimaverojen anteeksianto	129
Vastuuvapaus myönnettiin	132
”Merkit ovat aitoja”	137
6. Luku verottajan kynsissä	141
Lahjomaton verotarkastaja	143
Pesän putsaus	147
Vankilasta vankilaan	154
Suomenlinnassa linnassa	156
Vankikaverista oikeusavustajaksi	158

Haaskalinnut	161
Presidentti käy kalassa	163
Oma koti kullan kallis	166
Vasaran alle	171
Laman uhrin	176
Ministeri pettää	181
7. Luku kauppaa kaikkien kanssa	187
Idänkaupan ihmeitä	189
Kommunistien kasinopeli	195
Punapäätöman tuho	199
8. Luku samppanjaa ja politiikkaa	203
Aarteenetsijän vesiperä	205
”Sale” suuttui	207
Hyvästit politiikalle	213
Henkilöhakemisto	219
Lähteet	222

ALUKSI

Helmikuun 14. päivänä vuonna 2023 kilahtaa sähköpostiini viesti: ”Tuo ei käy, kannesta päätän minä, samoin lopullisesta sisällöstä. Sitten osaltani pysäytän tähän.” Allekirjoitus Peter.

Aika ei edes pysähdy, vaan alkaa raksuttaa mennyttä. Olemme viestitelleet viikkoja toisillemme kirjan kannen kuvasta, jota Peter ei hyväksy. Se on hänen mielestään epäonnistunut. Hän haluaa myös yksin päättää kirjan sisällöstä, vaikka ei ole lukenut riviäkään käsikirjoituksesta. Fryckman kirjoittaa Etelä-Afrikasta, ”ei kirjasta ole tarkoitus tehdä mitään pellekirjaa”, ja lisää ”suunnitella itse kirjan kannen. En anna kustantajan sitä tehdä.”

Yritän selittää hänelle, ettei hän enkä minä voi määrätä kirjan kannesta vaan kirjan kustantaja Docendo. Sanomani ei mene perille. Ihmettelen itsekseni, onko tämän kirjan kansi todella niin huono, että yhteinen retkemme elämäkerran tekemisestä päättyy tähän. ”Fyrkman” -kirjan alkulause ajoittuu vuoden 2021 loppuun, jolloin ex-verotarkastaja Tenho Tikkanen ottaa yhteyttä kysyäkseen, olisinko kiinnostunut tekemään kirjan Peter Fryckmanista. Molemmat miehet ovat minulle vanhoja tuttuja viime vuosituhannen lopulta, jolloin jututin heitä radio- ja tv-ohjelmiin.

Haaste oli enemmän kuin mielenkiintoinen. Tikkanen oli rehellisen suomalaisen virkamiehen perikuvana ja liikemies Fryckman kasinokauden omanlaatuinen mannekiini. Päätän ottaa haasteen vastaan, kun Tikkanen lupaa antaa oman lähdemateriaalinsa käyttööni. Enää ei tarvitse kuin saada Fryckmanin suostumus hank-

keelle. Sovimme hänen kanssaan kirjan kirjoittamisesta, ja hän lupasi kaiken mahdollisen avun hankkeelle. Ja näin käynnistyy tämän kirjan tekeminen perehtymällä laajaan lähdemateriaaliin. Tuntikausia kestäneissä haastatteluissa yritän saada selville, mikä mies on Peter Fryckman.

Fryckman oli kokenut monet tapahtumat henkilökohtaisesti ja suurella tunteella. Tunnekokemus vahvistaa muistijäljen syntymistä. Hän oli osallinen tapahtumiin, joista kerron tässä kirjassa. Minä sivustakatsojana, kuitenkin saman tapahtumat eläneenä. Pitäisikö kaikkea muistamaansa epäillä?

Harvoin kirjan kohde on tyytyväinen kansien väliin kirjoitettuun omakuvaan. Useimmiten se on väärä monella tapaa, eikä muistuta kohdettaan lainkaan. Miksi sitten kirjailija yrittää kertoa elämäkerrassa sellaista, joka ei sovi kohteen mukaan hänen omakuvaansa? Parhaimmillaan elämäkerta piirtää kuvan, josta näkyy mallin persoonallisuus kaikkine rosoineen, arpineen ja luonteineen.

Olen katsonut Peter Fryckmania kaukaa ja läheltä, yrittänyt ymmärtää ja nähdä, miltä hän oikein on näyttänyt menneisyydessä ja nyt. Voin vain ällistellä elämää, jonka hän on saanut kokea. Tänä päivänä on vaikea kuvitella aikakautta, johon hän sattui syntyään 1950-luvun alussa. Köyhä, kielitaidoton, itseensä käpertynyt ja eristäytynyt maa siirtyi hevosvetoisesta maatalousmaasta tietokoneistettuun, kansainvälistyneeseen koulutusyhteiskuntaan ja hyvinvointivaltioon. Elintaso nousi pystysuoraan kulutusyhteiskunnaksi samalla kun arvot ja normit muuttuivat nopeasti.

Naiset vapautuivat nyrkin ja hellan välistä uraputkeen,

jossa kommunikoitiin kännyköillä ja nettiyhteyksillä. Lapset ja nuoret pääsivät kansakoulusta peruskouluun ja vähävaraisillekin aukesi tie korkeakouluihin. Luokkayhteiskunnasta siirryttiin konsensus-Suomeen, johon suuret lamavuodet jättivät jälkensä ja jonka seurauksena omaisuuksia ja velkoja jaettiin epäoikeudenmukaisesti.

Kaiken tämän historiallisen muutoksen Peter Fryckman on saanut elää eturivissä paljon nähneenä ja kokeneena. Fryckman-elämäkerran sisältöön on tämä kirjassa kuvattu ihminen yrittänyt vaikuttaa uupumatta ja vaivojaan säästelemättä. Se on ymmärrettävää. Kirjoittaja joutuu jatkuvasti pohtimaan kysymystä, mikä on totta? Muisti on siitä outo, että se unohtaa ikäviä asioita ja muuttaa todellisuutta. Onko kirjan sankari tyhjätasku vai miljonääri?

Historian uudeksi kirjoittaminen kuuluu jokaiselle aikakaudelle, eikä se miksikään muutu, vaikka poistaisimme omalla, nyt oikealta tuntuvalla tulkinnallamme menneisyydestä ikävät asiat: oman aikakautensa todellisuuden.

Varmasti kirjassa on virheitä ja vääriä näkemyksiä aikakausista ja ihmisistä. Ne ovat kuitenkin omiani. Lukija puolestaan arvioi kirjan sisältöä omien arvojensa, toiveidensa, pelkojensa ja halujensa perusteella ja siihen hänellä on enemmän kuin oikeus. Tämän kaiken myöntäminen ei vapauta minua mistään, se helpottaa kuitenkin, että olen pyrkinyt olemaan itselleni rehellinen.

Kiitän Peter Fryckmania ja Tenho Tikkasta myötämielisestä suhtautumisesta ja avusta kirjan syntyyn. Jo perinteiseen tapaan Kari Vitie ansaitsee erikoiskiitoksen kaikesta kannustuksesta ja tarkasta pilkun viilauksesta. Myös kustantaja Jouni Tervo ansaitsee kiitoksen

ammattimaisesta ja kannustavasta tuesta.

Tämän kirjan tekemiseen olen saanut rahallista tukea Suomen tietokirjailijoilta ja suurta apua lukuisilta henkilöiltä. Heille olen jäänyt paljon velkaa, jonka pystyn maksamaan vain suurella kiitoksella.

Seppo Konttinen

Ivalojoen törmässä 24.6.2023

1. LUKU PIENENÄ JA VÄHÄN ISOMPANA

LASTUNA LAINEILLA

Elämänsä alkutaipaleella Peterin elämää hallitsi meri ja jalkapallo. Syntymäkaupungista Vaasasta hänellä ei ole tarkkoja muistikuvia, tarkempia valokuvia löytyy perhealbumista ja vanhempien Pehr-Erikin ja Ainon kertomista tarinoista. Peterin elämän ensimmäisiä vuosia varjosti äidin sairastama tuberkuloosi, mikä teki vilkkaasta pojasta samaan aikaan sosiaalisen ja syrjään vetäytyvän. Sosiaalisuus ilmeni kaveripiirissä potkupalloa pelatessa. Hyökkääjän ominaisuuksiin kuului yrittäminen loppuun asti ja periksi ei annettu, eikä tappiota siedetty.

Syrjään vetäytyminen oli pakokeino, kun kotipaikka vaihtui sukulaisten nurkissa taajaan äidin tuberkuloosin takia. Tuli halu vetäytyä alati vaihtuvassa uudessa ympäristössä, jossa ihmisiä tuli ja meni. Toisaalta Peter oppi siinä väkisin kohtaamaan kaikenlaisia, -kokoisia ja -näköisiä ihmisiä, jotka puhuivat kieltä, jota ei aina ymmärtänyt, solkkasivat ruotsia ja sekaan Etelä-Pohjanmaan murretta.

Ketään ei pakotettu puhumaan ruotsia, ei tarvinnut, koska kaupungin kakkoskieltä kuuli kaikkialla. Pallokentällä osa kavereistakin oli kaksikielisiä. Kaupungin ykköslaji jalkapallokkin oli jakaantunut kahteen kielijoukkueeseen Vaasan Palloseuraan ja Vaasan IFK:hon, joilla oli voittoa menneisyys Suomen mestaruuksineen takana. Peteristä tuli heti nappulana HIFK:n kannattaja.

”Vaasassa tunnistan vieläkin meren suolaisen tuoksun aina kun siellä käyn ja se merkitsi mulle jo skidinä seikkailua ja kaipuuta. Rannoilla pyöriessäni ei puolestaan voinut olla haistamatta kaikkialle tunkeutuvaa tervan tuoksua ja paattien pohjien skrabailun ääniä. Syntymäkaupungissani lillui laitureissa paatteja tuhansittain ja

rannoilla oli veneitä sikin sokin.

Keväisin kiihkeä veneiden kunnostus veti uteliaita poikia seuraamaan tätä näytelmää, kyseltiin ja ihmeteltiin, miten veneet yleensä pysyvät pinnalla. Kalastajat ja muut merenkävijät tarjosivat meille nappuloille kaikenlaista puppua hukkuneista ja karilleajoista. Kuitenkin me ihailimme varauksetta näitä satusetiä. Me haluttiin tietysti kuulua tähän valiojoukkoon. Iltaisin sitten ennen unen tuloa haaveiltiin laivareissuista kaukomaihin ja unessa seikkailin ties missä. Lapsuus oli hienoa aikaa, eikös se ole kaikilla vähän sama juttu.”

1950-luvulla poikien keskuudessa oli muotia syljeskellä kaduilla, pihoilla ja jopa sisätiloissa. Vaasankin vanhojen talojen seiniin oli kiinnitetty kylttejä ”*Älä sylje lattioille, Spotta ej på golvet*”.

Varoitukset olivat perua keuhkotaudin ja tuberkuloosin pelosta. Kansankielellä tubi oli vielä Peterin lapsuudessa yleisin kuolinsyy, joka hajotti perheitä, kun tuberkuloosiin sairastunut oli pakko eristää perheestään kuukausiksi ja jopa vuosiksi keuhkoparantolaan. Näin myös lapset eristettiin isistä ja äideistä, tapaamiset hoidettiin lasin takaa. Tuberkuloosisairaat nähtiin spitaalisina, jotka levittivät tautia pisaratartuntana. Kansakouluissa tubiperheen lapset joutuivat helposti eristetyiksi, jos tiedettiin vanhempien sairastavan tubia. Tämä tietysti aiheutti perhepiirissä suurta häpeää, kun lisäksi tautia alettiin pitää köyhien tautina. Mutta tauti ei katsonut sitä, kehenkä se iski.

Fryckmanin perhe oli pikkuporvarillinen. Äiti oli kotoisin Vaasasta, suku Hirvensalosta vaatimattomista oloista. Isä oli puolestaan merenkulkijoitien sukua Laatokan saaresta. Ruotsinkielinen isä oli aluksi laivoilla

perämiehenä ja myöhemmin kapteeniksi valmistunut isojen laivojen päällikkö. Äiti, jonka kohtaloksi tuli sairastaa tuberkuloosia Peterin elämän alkuvuodet, oli puolestaan kotirouva ja sukujuuriltaan Savosta. Kouluissa ei oikein tahtonut löytyä kavereita, jos oli yleisessä tiedossa, että perheessä sairastettiin tubia. Lasten eristämällä oli tietenkin hyvä tarkoitus: estää tuberkuloosin leviäminen lapsiin ja kansalaisiin. Vähitellen tuberkuloosille kehitettiin rokote ja tautitilanne Suomessa alkoi helpottua.

Vuonna 1951 syntyneelle Peterille oli kolmivuotiaana löydettävä äidin keuhkoparantola-ajaksi sijaiskoti. Se löytyi Pohjanlahden länsipuolelta Ruotsista. Vaasalaisia merenkulkijoita on kautta aikojen purjehtinut Pohjanlahden yli länteen. Nyt matkaan tädin luo lähdettiin perinteisesti laivalla yli Merenkurkun. Hyvien tapojen mukaisesti pikkumies vietiin tervehtimään laivan kapteenia. Siinä päällikkö ihmetteli, miten näin pieni poika oli pantu yksin matkaan. Tarjosi kuitenkin lohdutukseksi karkkia ja purukumia sekä oman hyttinsä pienelle matkustajalle.

Höyrylaiva S/S Korsholm kynsi merta Ruotsin rannikolle Uumajaan lievässä vastatuulella lastattuna muutamalla autolla ja lähes parillasadalla matkustajalla. Heitä varten laivassa oli pieni kahvila ja vähän isompi ruokasali. Matkustajien tarpeista huolehti 22 henkilön miehistö, jonka jakamattoman suosion sai kaikkialle ehtivä pikkupoika. Tutkimusmatkailija oli nopeasti kolunnut 39 metrin pituisen ja vajaa 7 metriä leveän laivan joka sopen jo puolimatassa. Laiva alkoi tuntua toiselta kodilta.

Korsholmin omisti varustamoyritys Vaasa-Uumaja Oy, jonka oli perustanut Toivo Asp vuonna 1948. Turkisteollisuus Oy:n johtaja oli päättänyt siirtyä ilman aiem-

paa kokemusta merenkulkualasta laivaliikenteen pyörittäjäksi Suomen ja Ruotsin välillä. Yhtiön osakepääoma oli miljoona markkaa, joka jakautui kolmen varakkaan vaasalaissuvun edustajan kesken. Aspin liikemiesvaistot olivat osuneet oikeaan, jo ensimmäisenä purjehduskautena saavutettiin lähes seitsemäntuhannen matkustajan raja.

Vuoden 1952 olympiakesä oli paitsi koko Suomen juhlaa myös Vaasan ja Aspin varustamon menestysvuosi. Turistiliikenne Pohjoismaista kasvoi ennätyslukemiin, kun Vaasa–Uumaja-varustamo sai kaksi uutta laivaa reitilleen. Matkustajamäärien kasvulle ei näyttänyt tulevan loppua, eikä Toivo Aspin pankkitilin kasvulle. Verovapaan myynnin salliminen laivoilla lisäsi entisestään varustamoliikenteen kannattavuutta Suomen ja Ruotsin välillä. Siinä sivussa oli pääkonsuli hankkinut yksinoikeudet esimerkiksi Ballantines-viskin, Smirnoff-votkan ja Campari-katkeron maahantuontiin, mikä osoittautui ehtymättömäksi kultakaivokseksi.

Laivan ruokasalissa hyvällä ruokahauulla silakkalaatikoita Coca-Colan kanssa ahmiva miehenalku ei tietenkään tiennyt Korsholman omistajasta mitään. Toivo Asp tuli kuitenkin jatkossa näyttelemään tärkeää osaa Fryckmanin elämässä. Tärkein tapahtuma ajoittui parinkymmenen vuoden päähän.

Satojen kutsuvieraiden läsnä ollessa kohotettiin hämmäljat Vaasan laivalla vuonna 1970 sulhasen Peter Fryckmanin ja morsiamen, konsulin tyttären Pia Aspin kunniaksi. Vaalea, siro tuleva rouva Fryckman oli saanut alaikäisenä presidentti Urho Kekkosealta naimaluvan. Avioliiton satamaan purjehdittiin sulhasen kannalta lottovoiton merkeissä, myöhemmin ajettiin karille yhdes-

sä ja lottovoittokin hupeni kasinopelissä. Yksi yrittäjän mahalaskuista liittyi Vaasa–Uumaja-lavareittiin vuosia myöhemmin, josta Jorma Ojajarju kirjoitti muistelmisaan ”*Tämä elomme riemu ja rikkaus*”.

Kirjailija oli törmännyt Helsingin Yrjönkadulla joskus 1980-luvun alussa hotelli Tornin kulmilla nuorehkoon mieheen, joka oli ilmoittanut nimekseen Peter Fryckman ja olevansa kotoisin Vaasasta kuten Ojajarjukin. Aloiteleva liikemies oli kertonut aloittavansa katamaraaniliikenteen Vaasan ja Uumajan välillä. Fryckman kertoi entiselle merimiehelle ja vankilakundille, että ei ollut saanut liikennöimislupaa ja että oli kohdannut ankaraa vastustusta Vaasan kaupungin taholta. Valkoisen kaupungin virkamiesten mielestä rahakkaan liikemiehen täytyi olla huijari.

”Sitä, oliko Fryckman liikkeellä huijaamisen meiningeissä, en lähtenyt arvailemaan mutta sen tiesin, että hänen appiukkonsa Toivo Asp oli ollut yksi jo edesmenneen Vaasa–Uumaja-varustamon perustajista”, kirjoitti huumorintajuinen kirjailija.

Fryckman ja Ojajarju matkustivat Vaasaan pehmittämään kaupungin poliitikkoja lupa-asiassa. Hotelli Fennoissa nautittiin konjakkia ja keskusteltiin asiasta pikkutunneille. Lupa heltiäisi, kertoivat paikallispoliitikot. Kun asia sitten vietiin kaupunginhallitukseen, liikennelupaa ei kuitenkaan myönnetty. Merimies-Unionin silloinen sosiaalidemokraattinen puheenjohtaja Reijo Anttila jopa uhkasi saartaa Vaasan sataman, jos lupa Fryckmanille myönnettäisiin.

Sattumaa tai ei, myöhemmin hotelli Fenno tuli yrittäjä Fryckmanin omistukseen, jonne sijoitettiin somalipakolaisia. Rahastus ei toiminut, kun pakolaiset alkoivat

lämmittää hotellihuoneita polttamalla nuotioita sisätiloissa. Myöhemmin majoitusliike siirtyi venäläisomistukseen ja ränsistyi purkukuntoon.

Kirjailija Ojajarju kirjoitti muistelmiinsa luonnehdinnan ensi kosketuksestaan nuoreen ja poliittisesti kokemattomaan liikemieheen: ”En muista tavanneeni ketään, joka olisi yhtä perso julkisuudelle kuin Peter Fryckman. En edes itse pahimpina linssiludeaikoinani ollut yhtä julkisuusjanoinen.”

Kaksikon kaveruus ei kuitenkaan mennyt sanailusta katkolle vaan yhteydenpito jatkui säännöllisesti seuraavina vuosina. Suhde vahvistui entisestään yhteisellä reissulla Kuubaan, jonne matkattiin hakemaan Urpo Leppäselle morsianta ja perustamaan turistirysiä suomalaisille vuonna 1989.

Tädin luona Ruotsissa Uumajan naapurissa Peterillä meni vuoden verran ja paluu Vaasaan oli edessä vuonna 1956 toisen tädin luokse. Lapsuuden kesät pieni merimies vietti isän kanssa laivoilla. Yksi ensimmäisistä kuusivuotiaan laivareissuista suuntautui Ranskaan Tarris-nimisellä laivalla, jolla Pehr-Erik-isä oli ”förstinä”. Pitkillä, viikkoja kestäväillä purjehduksilla merestä tuli Peterille varhainen sielunmaisema ja laivan hytistä toinen koti. Utelias poika jaksoi komentosillalla kuunnella isänsä tarinoita menneistä molempien tuijottaessa edessä siintävään horisonttiin. Perämies oli laulumiehiä, joten merimieslaulut tulivat perillisille tutuiksi.

Pehr-Erik-isä jäi kuitenkin Peterille etäiseksi. Perheen pää vietti suurimman osa ajasta merillä, eikä hän ollut läsnä poikansa varhaislapsuudessa. Aino-äidistä tuli luonnostaan huoltaja ja perheen henkinen johtaja, jonka vastuulla oli Peterin ja vuotta nuoremman Rolle-veljen kas-

vatus ja hyvinvointi. Oli selkeät säännöt ja kotiintuloajat. Kasvatuksessa korostettiin rehellisyyttä ja reippautta.

Ajan hengen mukaan suuri osa kaupunkilaislapsista pantiin lastentarhaan laulun, leikin ja askartelun pariin. Päiväjärjestystä rytmittivät säännölliset ruokailuajat kaurapuuroineen, hernekeittoineen, lihapyöryköineen ja tillilihoineen.

Veljekset viihtyivät vapaina ja villeinä ulkoilmaharrastusten parissa, veneiden ja sataman suolaisissa tuoksuissa. Fillareilla poljettiin tutkimaan satamien salaisuuksia, joi- ta riitti poikaviikareille.

IKILIIKKUJA

Suomessa 1950-luku oli kiihkeätä jälleenrakennuksen aikaa, jolloin kansalaisten hyvinvointi lisääntyi. Talous kasvoi, mutta maassa oli kuitenkin vielä enemmän hevo- sia kuin autoja. Suurin osa suomalaisista asui vielä maal- la, taloja lämmitettiin puilla ja vesi kannettiin kaivosta eikä sähkövaloa riittänyt joka torppaan. Kaupungeissa asuttiin alivuokralaisena ja kymmenettuhannet evakko- perheet etsivät omaa paikkaansa yhteiskunnassa. Sota ja sotakorvaukset ja säännöstelyn kiroukset jäivät kuiten- kin vääjäämättä kansalaisten mielissä taka-alalle suuren muutoksen myllerryksessä, joka ravisteli arvoja ja aattei- ta. Länsimaalaisuudesta tuli muotia. Elettiin nousukautta niin hyvässä kuin pahassa. Nuorisokulttuurista tuli osa arkea.

Kansakunnan kasvava vauraus näkyi perheiden joka- päiväisessä elämässä vaatetuksesta ruokapöytään. Nyt läskisoosin ja paistettujen silakoiden ja ikuisten velliruokien lisäksi arkipäivinä syötiin jauhelihakastiketta

ja kaalikääryleitä. Sunnuntaisin ja juhlapyhinä pantiin pöytiin parempaa: lihapullia sekä pala- ja karjalanpaistia. Jälkiruokana juotiin kahvia, syötiin äitien leipomia korvapuusteja. Lapset pääsivät herkuttelemaan merkkipäivinä jätelöllä ja limsalla. Kaupoista ostettiin säilykkeitä, viinaa ja tupakkaa, joista alkoi ilmestyä mainoksia lehtien sivuille.

Sunnuntaisin puettiin päälle parempaa, kun lähdettiin perinteiselle perhekävelyllä katselemaan näyteikkunoita. Kaupoissa vanhempi väki ihmetteli tavaroiden paljoutta, puute ja leipäkortit olivat enää haalistuva muisto.

Kaikki lapset pääsivät neliluokkaiseen kansakouluun, jossa luokat täyttyivät pirjoista, tuulista, riitoista, marukuista, kareista ja hannuista. Toiset kävivät koulua aamupäivällä ja toiset iltapäivällä, lauantaikin oli koulupäivä. Oppitunnit istuttiin pulpeteissa, vihkoihin raapusteltiin kaunokirjoitusta mustekynillä. Ruskeanahkaisissa, soljellisissa koulusalkuissa kannettiin koulupäivän ohjelmasta kertovaa lukujärjestystä: uskonto, kielioppi, lukeminen, maantiede, laskento ja voimistelu.

”Mulle koulu maistui, vaikka oppiminen oli vähän hakusessa. Koulukaverit olivat tietysti tärkeitä, välitunneilla vaihdeltiin kaikenlaisia merkkejä. Kahvipakettien ja purukumipakettien pahvisia kuvia, tulitikujen etikettejä, postimerkkejä. Mä olin siinä hyvässä asemassa, että isä lähetti mulle postikortteja ja kirjeitä ulkomailta. Ne oli vaihtareina kovaa kamaa, koska ulkomaan merkkejä ei joka sällillä ollut. Kaikenlainen keräily oli siihen aikaan muotia. Mulle siunaantui aika mittava postimerkkikokoelma, jonka sitten myöhemmin annoin tyttäreni tytölle.”

Kultainen vuosikymmen oli myös nuorison voiman-

näyte, löydettiin muoti, farkut ja rock and roll. Mainoksilla ja elokuvilla kaupattiin unelmia, James Deanin, Elvis Presleyn ja Elizabeth Taylorin kuvia pantiin seinille. Kiiltokuvavihkojen tilalle tulivat idolivihkot, joihin liimattiin tähtien kuvia. Amerikkalaisen kulttuurin voittokulkua siivitti näköradioksi kutsutun television tulo varakkaimpien perheiden jäseneksi olohuoneisiin 1950-luvun lopulla. Nahkatakki ja moottoripyörä olivat poikien usein saavuttamattomia haaveita. Kaupunkien lättähattujengin ulkoasuun kuului tiukat pillifarkut, nahkatakki, t-paita. Tukkaan vedettiin rasvaa, koska Brylcreem oli tyttöjen mieliin. Näin vakuuteltiin nuorisolle mainoksissa.

Maleksiminen ja kaduille kokoontuminen herätti vanhemmassa väestössä närää. He tulkitsivat nuorison kapinallisuuden laiskuudeksi ja tyhjänpäiväiseksi metelöinniksi, mikä kodeissa konkretisoitui levysoittimesta huutavana ”*Rock Around the Clock*” -kappaleena. Elviksen ja Paul Ankan vinyyliäänilevyjä ostettiin vähäisillä viikkorahoilla ja paperinkeräyksellä saaduilla markoilla. Suosikkilaulajien esittämiä sanoituksia kopioitiin kaunokirjoituksella ruutuvihkoihin kuvien kanssa.

Sarjakuvista tuli varhaisnuorison suosikkilukemistoa. Aku Ankan lisäksi pojat lukivat Mustanaamiota, Tex Willeriä, Viidakkoa, Pecos Billiä ja Davy Crockettia ja Korkeajännitystä, joita kerättiin ja vaihdettiin kavereiden kanssa. Nuorten Viisikko-kirjojen seurassa viihtyivät vanhempien kirjahyllyssä tietosanakirjat ja Tuntematon sotilas.

Kaupunkilaisuus oli muotia ja maalla asuvat olivat ”landepaukkuja” maalaisia, jotka olivat pudonneet kehityksen kelkasta. Siitä huolimatta kaupunkilaislapsia lähe-

tettiin kolmeksi kuukaudeksi kesälomille maalle ja kesäsiirtoloihin. Näin perheisiin jäi elämään kaipuu luontoon. Jos varaa oli, hankittiin oma kesämökki.

Suuressa kuvassa hallitsematon rakennemuutos pakotti muuttoliikkeeseen, kun maaseutu ei enää pystynyt elättämään kasvavaa väestömäärää koneellistumisen seurauksena. Syrjäseuduilta muutettiin paremman leivän toivossa tehdasyhdyskuntiin ja kaupunkien lähiöihin, joita suunniteltiin ja rakennettiin metsän keskelle. Myöhemmin 1960-luvulla suuri muuttoliike suuntautui länsinaapurin kansankotiin, josta palattiin Volvolla kesälomiksi synnyinseudulle. Monet jäivät sille tielle, rikkinäisinä tai rikastuneina.

JUUSON VALTAKUNNASTA VIIPURIIN

Fryckmanin perhe ui muuttoliikkeessä vastavirtaan, kun tavarat valkoisessa Vaasassa pakattiin autoon ja tuliterän Datsunin nokka osoitti kohti Valkeakosken kauppalaa, nousevaa tehdasyhteiskuntaa. Muuton syy oli pelko äidin sairastaman tuberkuloosin uusiutumisesta.

Vielä 1950-luvun lopulla pidettiin meri-ilmastoa riskinä keuhkosairauksille. Peterille lähtö kotikaupungista oli vaikea, oli jätettävä kaverit ja unohdettava meren rannat veneineen ja tuoksuineen – kokonainen varhaislapsuus. Tutusta ja turvallisesta oli otettava askel uuteen tuntemattomaan ympäristöön Roukonperälle Hannulankatu 4:ään Valkeakoskelle. Suolaisen meren sylistä lähdettiin makean veden ääreen, kaikkialle tunkeutuvasta kosteudesta pistävään paperitehtaan rahan tuoksuun.

”Joskus aamuisin, kun heräsin ja katselin ulos, niin puiden oksissa riippui valkoista harsoa ikään kuin lunta,

sitä oli joka paikassa. Kun tuuli kävi tehtaan suunnasta, siinä oli ikkunat kiireesti suljettava. Eikä sekään auttanut, eikä me lapset ymmärretty tätä ”ensi lumen” vaarallisuutta. Kun ”lunta” tuli syksyllä tehtaasta, jopa omenat putosivat puusta. Myöhemmin olen kyllä miettinyt, miksi niin moni kavereista on kuollut varhain syöpään. Eipä siitä ole nytkään juuri puhuttu, saati tutkittu.”

Valkeakoskea hallitsi kaksi asiaa: metsäpatruuna ja vuorineuvos Juuso Walden sekä jalkapallo ja Valkeakosken Haka. Molemmat tulivat kymmenvuotiaalle nappulaliigalaiselle tutuksi. Uimassa käytiin Antinkärjessä, joka sijaitsi puolen kilometrin päässä Fryckmanien kodista. Niemeä hallitsi Waldenin edustushuvila, jossa vierailivat muun muassa Jugoslavian presidentti Josip Tito ja Yhdysvaltain myöhempi presidentti Richard Nixon. Urheilumiehenä patruuna oli ollut ensin jalkapalloseura Valkeakosken Hakaa perustamassa ja myöhemmin rahoittamassa.

”Mulle on jäänyt erityisesti mieleen matsit Hakan ja Vasa IFK:n välillä, jonka kannattaja tietysti olin. Me marssimme peliasut päällä nappuloina numerjärjestyksessä isompien junnujen esiotteluun. Oltiin kovasti polleeta poikaa. Kesällä jalkapallo vei mut mukanaan, talvela sitten hiihdettiin ja pantiin kilometrit ylös sitä varten koulusta saatuun korttiin. Tärkeintä oli kuitenkin päästä isän kanssa merille, niitä matkoja aloin jo odotella heti edellisen reissun päätyttyä.”

Peter lähti veljensä Rollen kanssa hakemaan puutavaralastia Viipurista isän kipparoimalla Etelä-Suomen varustamon S/S Alppila -laivalla kesällä 1960. Viipuri, vanha suomalainen kaupunki, oli romuna, neuvostoliittolaisten jälleenrakennus oli vasta suunnitteluvaiheessa.

Menomatalla S/S Alppilalla vanhat merimiehet kertoivat menetetyistä Karjalasta ja Viipurin läpijuoksusta sotajuttuja, joita veljekset kuuntelivat herkällä korvalla. Kukaan ei osannut oikein tarkasti kertoa mitä perillä vanhassa keskiaikaisessa kaupungissa odotti, koska harva laivan miehistöstä oli päässyt aikaisemmilta purjehduksilta satamaa pidemmälle. Vain ani harva virallisen ystävyys- ja delegaatiomatkan jäsen oli Leningradiin matkatessa päässyt pitämään muutaman tunnin taukoa Viipurissa.

Ensimmäiset suomalaiset turistibussit pysähtyivät kaupunkiin heinäkuussa vuonna 1958. Helsingin Sanomat kirjoitti matkasta: ”Asema-aukiolle kerääntyy melkein heti läpitunkematon joukko uteliaita, jotka haluavat läheltä tutustua outoihin autoihin ja niiden matkustajiin.”

Ihmettelijöitä riitti Viipurin satamassa, kun Alppila ankkuroitui, nyt vastassa oli myös jobbareita. Trokarit olivat valmiita ostamaan merimiehiltä kaiken irtonaisen sukista ja kengistä lähtien ja myymään halpaa viinaa ja vielä halvempia naisia. Vaihtokauppa pääsikin pyörimään isoilla kierroksilla, kun aluksen kapteeni ilmoitti, ettei propsilasti ollut saapunut vielä satamaan. Laivan miehistö ja veljekset hurrasivat puutavaran myöhästymiselle.

Pian kaikki pääsisivät nauttimaan Viipurin antimista, kun propuska lyötiin käteen. Perämiesissä Fryckman lähti viemään poikia uintiretkelle Viipurin Linnasaareen sijaitsevaan Monrepos-nimiseen yksityiseen puistoon. Sen kaarisillat, polut ja tähtikirkkaat yöt olivat tulleet tutuksi suomalaisille Annikki Tähten esittämästä suosikkikapaleesta ”Muistatko Monrepos’n”. Kaikki Karjalan evakot tiesivät mistä puistosta oli kysymys, kun iskelmätahti lauloi ”puiston kaunehimman, ihanimman Monrepos’n, kaunehimmat kaarisillat ja ihanimmat kuudanyöt.”

Kasinopelien tunnetuin kasvo tienasi miljoonia mutta haaskasi taivaan tuuliin vielä enemmän.

Peter Fryckman on nähnyt kalterit Kapkaupungissa ja Sörkassa, hänet on pahoinpidelty sairaalakuntoon vankilassa ja puhallettu tyhjiin pankkien herrakerroksissa. Tämä on hänen kaunistelematon tarinansa, jonka keskiössä ovat Kouri-kaupat.

Fryckman vie lukijan mausteiselle matkalle lähivuosisikymmenten taloushistoriaan. Etelä-Afrikan viinitilallaan seitsemänkymppisenä hän muistelee Mauno Koivistoa, Harri Holkeria, Esko Ahoa, Jaakko Lassilaa, Mika Tiivolaa, Rolf Kullbergia, Pentti Kouria, Björn Wahlroosia, Jukka Härmälää ja monia muita kasinopelin ja talouslaman historiaan jääviä.

Tarinoita riittää. Rahaton miljonääri on metsästänyt villisikoja Zavidovossa, tehnyt kauppaa Moskovassa, kalastanut Ukrainan presidentin kanssa, pyrkinyt politiikkaan ja potkittu sieltä pois, sekaantunut Irakin asekauppoihin ja juhlinut kuubattarien kanssa Karibian yössä.

Konkursseissa ja osakekaupoissa kadotettujen miljoonien lisäksi menetettyjä ovat sukulaiset, ystävät ja toverit, jotkut jopa oman käden kautta. On koettu ja koeteltu, mutta hymy ei silti hydy, oikeustaistelut jatkuvat.

Seppo Konttinen (s. 1950) on toimittaja ja kirjailija. Hän työskenteli Ylen taloustoimittajana vuosina 1974–2010. Nykyisin Konttinen asuu Inarissa ja harrastaa kirjallisuutta, kalastusta, luontoa ja politiikkaa.

**CRIME
TIME**

ISBN 978-952-382-667-0
KL 99.1